

Petrusák János

Odakukkantás

Fék. Csikorgás. Már, ha van hang. Itt volt.

Állt a film, egy pillanatra. Egy kis társaság a kapu előtt.

– Ó velem van. Mr. Bizniszhez megyünk – mosolygott a lány, mire az örök édesdeden visszamosolyogtak a lányra, biccentettek a kutya felé (hiszen a lányhoz tartozik), és intettek, vagyis legyintettek a férfire. Mehettek.

– Ahogy kérted – mondta a lány. – Oda... vagyis idekukkantunk. Ahová vágytál.

Mentek, át a kapun. Fekvőrendőr is volt, amelyet Lisa boldogan gázolt el. A kocsni nagyot ugrott és reccsent is, mire a lány lassított. Egészen emberi tempóra.

A hátsó ülés nézdegélt. A kutya meg az ember egyaránt. Volt itt szemlelkötő bőven: szép, angolparkszerű táj, ligetek, tavak, utak, hidak, miegymás. Még egy mesekalácsos hollandi ház is a tó partján, és szélmalom, és gémeskút, meg poros út és zsúpfedeles tanya, másutt meg egy kolostor. Ez ép, mellette nem sokkal egy romos, a dombon vár, büszke, lobogós; egy klasszicista épület, egy bájos kis utca, macskaköves, szűk és kanyargós – oda nem lehetett bemenni, kordonnal volt zárva –, néhány modern ház, néhány romház is, érdekes, hogy német feliratokkal, sokszögletes gót betűkkel. Egy helyen egy német harcokcsi kiégett roncsa. Itt most ért véget a II. világháború? Vagy még most sem? Egy német katona, kormos, ko-

szos bújt elő a romok közül, arca véres, kezében fegyver. Mintha a cabrióra fogná. Mi az isten van itt?! A férfi hallott japánokról, akik a háború után – nem tudva, hogy véget ért – negyven évvel is harcot folytattak, de hogy házában is ilyen megtörténjen... Mégis itt volt a német, közel érve már látszott, SS, kegyetlen arcú, ahogy az kell, de fegyveres, ami nem kellene, és nagyon rájuk néz. Aztán még füttyent is, persze a lány felé. Vagy azt akarja, álljanak meg? De hogyan védekeznének? Tom kutya vakkantott, a német integetett, a lány meg kacéran nevetett. Kokettál az ellenséggel? Vagy inkább kollaborál, mint minden gazdag?

A német – a háborúból maradt – veszettül csápolt, kezében fegyver. Jó volt ott hagyni. A férfi azért visszanézett, a német meg nevetett.

– Ez – nevetett a lány is – egy ilyen világ!

Akkor hát idekukkantottunk, a filmgyárba.

Lisának, úgy néz ki, mindez természetes. Ahogyan az is, hogy veszettül csörömpölve, döngő léptekkel előmasírozik egy... római csapat. Nem egy egész légió, hanem annál kisebb alakulat, de mind vörös pajzsos, vörös köpenyes, ezüstös sisakos rómaiak. Hát ezek hogy várhatták meg a mai kort?!

Ekkor lövés dörrent, és a várból kirobbant egy csapat... török. Allah, Allah! Aztán megálltak, mérgelődtek, majd visszamentek. Ennyi volt

a támadás, amit pár másodperc múlva megismételtek. Csak egy autót kellett arrébb vinni az útból, ezért állt le előbb a roham. Néhány ember előbújt egy házból, integettek össze-vissza, de végre, ők már modern ruhások voltak. Valakik a fűben rendezgettek, mások kábeleket cipeltek. Egy ember bekapcsolt valamit, mire a nap a házak közé költözött.

Cirpelő hangok, nem is túlkölés: egy úrjármű jött szemből. Helyet kellett neki adni. Itt, a filmgyárban minden elsőbbség a filmé.

Már az is tudhatta, hogy az álmagyárban van, aki eddig nem jött rá. Egy kétszintes, hosszan elnyúló épület, rajta nagy vörös betűkkel: FILMTELEP. Telep? Na, mindegy. Ez volt kiírva. Azért mégiscsak kevésbé hülye kiírás ez, mint a szépségszentély, nem?

Rendezett, füvezett parkoló. Fehér téglákkal kirakva a parkolóhelyek, jó szélesek, na persze, ha a szomszédságban limuzinok, Rolls-Royce-ok meg eyebekek várakoznak.

Szinte eltűnik a Visitor, azaz Látogató feliratú tábla alatt a kis piros cabrio.

Shut up! Mum! – szólított fel még ez is. Hallgass! Csitt! Kuss! – mondta angolul.

Filming in the field!

A férfi szegényes, iskolában szerzett angol tudásával – amely manapság a legelső és legfőbb tudás – csak annyira jött rá, hogy ez a tábla is a filmezésről szól. Hát szóljon. Ha kedve van hozzá.

Neki lett! Egyre barátibban nézett a lányra. Aki, ezek szerint, állta szavát, miszerint beviszi a filmgyárba – filmtelepre. Most hát itt van.

Vigyorgó arccal nézett körbe. Már egy kissé érezte a győzelem ízét. Édes volt a világ már, még a szellőt se érezte

zavarónak, se a sok, érthetetlen angol kifejezést, amellyel az a csomó agilis fiatal élt, akik szemből özönlöttek ki. Övék volt a világ, látszott a fiatalokon. Mert fiatalok, mert filmesek, vagy mert angolok?

A férfi tekintete a lányéval találkozott. Az komoran nézett rá. Ja, persze, a férfi – pénzért fogadott párja – megnézte a kicsajokat. De nem, Lisa szeme másért villant.

– Mit vigyorogsz itt nekem? Ez egy komoly biznisz. Aki nem úgy áll hozzá, azt kipenderítik, nagy örömmel, hidd el! Szóval – emelte kicsi ujját – egy esélyt kapsz tőlem, csak egyet!

Ezzel fordult és bevonult a Directorate feliratos házba.

Itt már végre volt egy nemzeti nyelvű felirat, egy jó hosszú. „Ki itt belépsz, hagyj fel minden reménnyel!” Valaki ezt viccesnek tartotta.

A férfi elkomorult. Bent léghondi fagyasztotta a kedélyt. Meg egy szőke tündér, ki már rég hibernálva lett. Elsősorban mosolya, amely arcára fagyott. Másodszoron vékony blúza alatt a teste, mely mereven mozgott, hogy az ember már kétségek közé jutott, vajon ember vagy inkább humanoida? Ki tudja? A blúzára ki volt tűzve egy kártya: Board receptionist. Erre, úgy tűnt, a merev csak nagyon büszke.

Rájuk pillantott. Barna, merev szeme volt.

– Üdvözlöm, Miss! – Egy kedvesnek látszani akaró mosoly. – Mr. Bizniszhez, igaz? Már várja Önt, de... a négy lábú... – kis gondolkodás – urat és a két lábú... izét nem viheti csak úgy fel.

A férfi és Tom egymásra néztek. Na, most mi lesz, hogyan tovább?

Lisa tudta. Felcsattant.

– Mondja maga! Itt akar dolgozni a következő másodpercben is? Vagy fogadni óhajt, mennyi idő alatt tudom kirúgatni?

A szőke nő arcáról végre leesett a műmosoly, és költözött helyére a nagyon is valós, nagyon is hús-vér emberi félelem. Így bebizonyította, nem csak egy egész jól sikerült, emberszabású robot. Köhintett, nyelt egyet. Vörösödött. Egészen emberi volt.

– Persze, elnézést, Miss – hadarta a megrettent kisember módján. – Parancsoljanak, mind, természetesen, de ha Mr. Biznisz szólna, hogy...

Lisa, aki ekkor már a széles lépcső felé fordult, undokul – gazdagosan – megrántotta a vállát.

– Miért, olyan nagy kunszt új munkahelyet találni?

A szőke recepciós eltátotta száját, majd zárta. Nem mert visszaszólni.

Azért Lisa még folytatta:

– Legfeljebb, édesem, jobban szét kell pakolnod a lábad, úgyis ott tartod minden tehetséged, vagy nem?

Lisa nagyon undok volt, de mert miatta jutott – juthatott – be a férfi ide, követte. Szó nélkül, megjegyzés nélkül, sőt igyekezett olyan arcot vágni, amelyen nem látszik meg a véleménye.

Lisa így is odaszólt:

– Valami nem teszlik?

– De, minden igazán kóser.

– Na azért – vonult ringón a lány felfelé. Garantáltan (önmagától garantálva) királynő volt. Uralkodó. Mindenhol.

A gazdag az gazdag, a szegény meg – tudjuk mit ér.

Még itt az álomgyárban is. Amely a valóság. Amúgy. Csak jól nézz széjjel...

Vidd tovább a fényt!

Egy aprócska ház aprócska szobája egy valahai nagy országban, Magyarországon, az Úr 1676-ik esztendejében.

A szoba füstös, hiszen ott áll a sarokban a főző-melegítő tűzhely. Az alacsony mennyezet alatt időtől barnult asztal, azon egy gyertya és egy kenyér.

A szobában ketten: egy idős asszony, feketében, az asztalra borulva. Már nem sír, de látszik rajta, zokogott. Mellette áll egy fiatal lány, szomorúan.

Felhüppög az idősebb nő. A fiatal odalép, átöleli, félig ráborul.

Az idősebb asszony, özvegy Kisdeákné megrázza magát.

– Ne vigasztalj, ne vigasztalj! Ha fiammal baj lesz, én... jaj, én...

– Néném! Bízz és remélj! Jó az Isten! Az idős nő a fiatalra néz.

– Jó? Erzsikém, teszerinted jó?

Erzsike kihúzza derekát, s határozottan mondja:

– Hazavezette Mátét. Ide, hozzánk. Épen, egészségben.

Özvegy Kisdeákné felugrik, és az ajtó felé mutat:

– Ezért? Ha a császár nem vádolta, saját városa tegye ezt meg?

– Nem tudjuk, hogy mi lesz...
– Lányom! Drága jó, Bolyky Erzsike!
Amikor egy kisembert megvádol a hatalom, akkor abból a kisembernek nagy baja lehet.

– Menjünk, nézzük meg, hogy...
Ugrik a lány, de az idős nő visszartartja.

– Hogy lássuk szegyenét? Halljuk megalázását?

Bolyky Erzsike megrázza fejét, még toppant is.

– Nem biztos ez, lehet...
Özvegy Kisdeákné szomorúan:
– Ne légy gyerek! Már ha fiam jeyese vagy, gyermek nem lehetsz. – Megsimogatja. – Ugye, lányom.

– Ő mindig jót akart. Csakis jót – sóhajt Erzsike, aztán felkiált:
– Magyarásra nevelt! Hitre, hogy tudjuk, bízzuk: elűzzük a hódítókat! El a pogány törököt, el a kétfejű, szörnyű sast. Jó magyarnak, jó reformátusnak nevelte a rábízott diákságot. És ő volt az, aki a császári rendeletre, amely hívott minden református és evangélikus papot, kántort, tanítót, hogy jelenjenek meg Pozsony városában, ment. Pedig Debrecenből nem kellett volna menni. Debrecen az erdélyi fejedelem birtoka...

– Ahová bejár török is, tatár is, erdélyi hajdú, a kuruc is, ugyanúgy, mint a császár katonái.

– Ezért nekünk mit kellett volna tennünk? Ha senki sem véd meg bennünket, mindenki csak ellenünk van? Mindenki megrémült a szigorú szavakra, hogy halálnak halálával hal, aki a rendeletnek nem engedelmeskedik, amelyik község meg papját, tanítóját nem engedi, az a község fog büntetést szenvedni.

Az idős asszony nem is kevés méreggel szól:

– Na persze, a gazdag tőzsér urak, a mészárosok, kereskedők, akik törökkel és erdélyivel, tatárral és a császár földjén lakókkal egyaránt üzletelnek, megrettentek. Ha nem mehetnek majd a császár országába, akkor hol adják el a hortobágyi marhát, juhot, töröktől hozott selymeket? Hová lesz a jó üzlet? Mi lesz velük, ha ők tovább nem zsirosodhatnak?

A fiatal lány csendes szóval folytatja:
– Máté a diákjait féltette. A kollégiumból kikerülőket, akik nem mehetnek napnyugati híres egyetemekre, ha nem mehetnek át a császár országain szabadon.

Özvegy Kisdeákné rábólint.

– Ezért ő, egymaga, Debrecenből elment.

– És visszajött! Két év után vissza.

– És mert visszajött, vádolják ezért.

– Akik itthon maradtak! – Csattan fel a lány. – Azok vádolnak. Pedig Máté volt, aki tartotta a lelket a hosszú per során a megvádoltakban. Aztán, ahogy mondta, s más hírekből is hallani lehetett, Máté volt az, aki ment Bécsbe és máshová, hogy beszéljen külhoni diplomatákkal, hollandokkal, másokkal, s kérje segedelmük a magyar reformátusok nagy bajában...

– Senki sem segített. Csak ígértek.

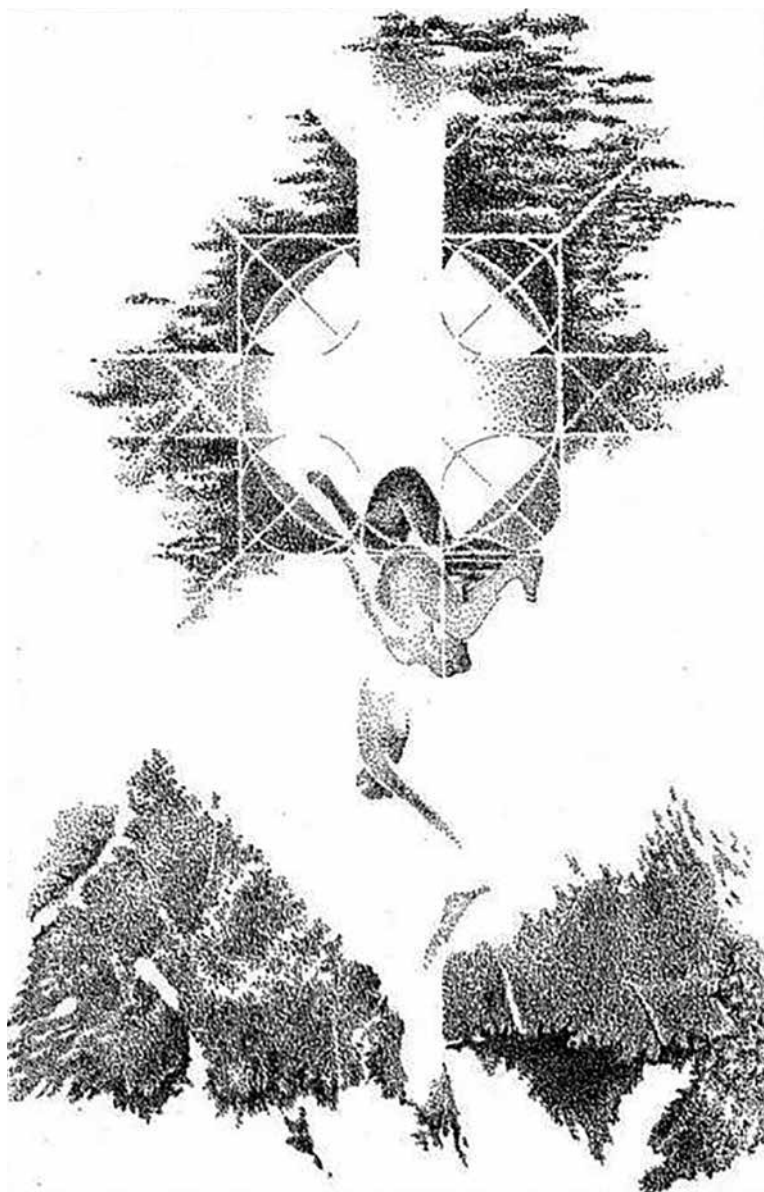
– Diplomáták. Ő azonban továbbment, Angolországba, hogy ott is megmozgasson, akit lehet...

Az idős nő keresztet rajzol a mellére.

– Prédikátoraink közül negyvenkettőt gályarabságra ítétek. Mert nem tagadták meg hitüket, magyarságukat.

Bolyky Erzsébet arca megtüzesedik:

– Míg mások csak beszéltek, vagy azt sem, csak sápítoztak, azalatt ő szó-

Légyfogó

lott egy bátor holland admirálisnak, Michiel De Ruyternek. Áldassék a neve, hisz kiszabadította a raboskodókat.

– És Máté fiam mit kapott? Vádaskodást, itthon.

Ekkor durranás kintről. Egy mozsár-
ágyú hangja.

A két nő egyszerre:

– Jaj!

Bolyky Erzsike az ajtó felé lép, de megtorpan:

– Nem merek kimenni... – riadtan néz. – Ez a városi riadómozsár hangja volt. Ellenség lenne kint? Török, tatár, vagy kifene?

Özvegy Kisdeákné feláll és megszorítja Bolyky Erzsike vállait.

– Légy erős! Nekünk, nőknek mindig is erősnek kell lennünk. Bármit is hozzon a sors.

Kint zajongás. Kiabálás. Aztán nagy zajjal betódulnak többen. Elöl Fehérné, a városi mosónő igen harciasan.

Bolyky Erzsike a szívéhez kapott kézzel:

– Mátéval mi van?

Fehérné, a mosóné asszony nagy büszkén:

– Hősünket nem engedték.

– Azt mondjátok nekem – áll fel özvegy Kisdeákné –, hol a fiam?

– A diákság vállra emelte. Itt is van már, ni! – Mondja Fehérné, amikor Nógrádi Benedek és Debreceni Ember Pál vállán megérkezik Kisdeák. Éltetik őt a szobába tóduló ifjak.

– Nem hagyjuk az uraknak, hogy drága jó oskolamesterünket bármivel is megvadják.

– No, csak beszélgetni hívtak engem, vádról szó sem volt – ugrik le a vállakról az oskolamester, s közben meglegyinti Ember Pali széles vállát.

Nógrádi Benedek felkuncog:

– Persze hogy nem mert már senki vádaskodni, amikor meglátták kint a tömeget.

Fehérné a mellére ver:

– Mi az, hogy csak látták? Hallották!

Ha én egyszer kiáltok!

A kintről jöttek, egyszerre:

– Éljen Fehérné!

Fehérné szabadkozva:

– Mosom én már ennek a városnak a szennyesét, az urak szennyesét jó ideje. Szóltam nékik, hogy úgy kimosom őket, hogy na! – Felnevet. – Erre nagyon fehérek lettek. Önmaguktól.

Debreceni Ember Pál megigazgatja süvegét, úgy mondja:

– Azért a diákság se volt semmi!

– Éljenek a diákok! – kiáltják többen is.

Nógrádi Benedek már magyarázza a társa szavait:

– Minden diák azt követelte, hogy Láncti távozzék innen. Nékünk ilyen tanár, aki csak aljaskodni tud, nem kell!

– Se a szenátusba, vádaskodni! Meg ki ne mondjam én, mit kavarni! Mert ha egyszer kimondom...

– Minden rendben van – nyugtatja meg az oskolamester a felhevülő Fehérnét.

– Győztünk! – lelkesedik több diák.

– Az egész diáksereg oskolamesterünket akarja ám professzornak! Igaz, jó tanárnak. Akitől tudományt és emberséget egyaránt lehet tanulni!

– Mert mit ér a tudomány, ha rosszra használják fel? – teszi fel a költői kérdést Nógrádi Benedek.

Kisdeák Máté szabadkozik.

– Ugyan már, fiúk!

A legények azonban egyszerre kiáltják:

– Legyen tanítónk a kollégium rektora!

Kisdeák erre elhárító mozdulatot tesz:

– Ugyan már! Jelenlegi igazgatótok nagy tudású ember.

– Ne szerénykedj! Ezek az odafentiek, látod, máris félnek tőled – nevetgél Fehérné.

– Köszönöm jószágotok! De azért érettem rebelliót valóban nem kell csinálni. Kint beesteledett, mindenki menjék inkább szépen lefeküdni – szól a tanító.

A felnőttek és diákok jó éjszakát kívánva kimennek. Bolyky Erzsike is menne, bár azért Kisdeákra pillant vágyakozó szerelmesen. Kisdeák megfogja Bolyky Erzsike kezét. A lány megszeppenve megáll. Özvegy Kisdeákné elfordul, majd beleegyező mosollyal vissza. Bolyky Erzsike is már mosolyog.

Kisdeák Máté az édesanyja karja után nyúl.

A két nő kérdően tekint fel Kisdeákra.

Erzsike hüppögön:

– Úgy aggódtunk teérted!

Erre Máté csendesen így szól:

– Láttátok, az irigyek mire képesek!

– Míg nem voltál itt – hajtja le fejét Erzsike –, Láncfi azt terjesztette rólad, hogy gyáván elmentél, nem Pozsonyba, nem a perre, hanem futottál, s hogy semmi hőstetted nem igaz.

Máté felnevet:

– Most meg menekül, avagy csak megy a szájhós! Úgy hírlík, Váradra, a törökhöz. Tán még kaftánt is húz majd magára. Ez a hős mindenkire rátámad, akiről úgy hiszi, több önála. Ezért vesélyes ember.

Bolyky Erzsike nagy szemekkel:

– De rád, egy oskolamesterre miért haragszik ennyire?

– Nem az oskolamesterre haragszik, hanem arra, akiért a nép fellázadt s bement a tanácsterembe. Ezt az urak nem hagyhatják. Most engedtek, de azután...

Fia szavát az anya folytatja:

– Mi lesz így mivelünk?

– Ne búsuljatok! Együtt vagyunk, itt vagyunk egymásnak. Ez a legfőbb isteni kegyelem. Ennek örüljünk. – Máté az asztalhoz lép. – Látjátok ezt a lángot? – felmutatja a gyertyát. – Remegő és kicsi a fénye. De fény. Nélküle a sötétben vakok lennének.

Kisdeákné aggódón:

– Fiam! Mit akarsz?

Kisdeák Máté a lángba nézve:

– Ez a kicsiny fény én magam vagyok. Én, akit elfújnak itt, ha nem megyek. Előbb-utóbb elfújnak. Hát mennem kell.

Bolyky Erzsike megremeg:

– Hova?

Kisdeák a távolba néz:

– Van egy falu nem messzi, a Tiszaháton. Tarpa a neve. Dolgos nép lakja, jó református. S van annak a falunak egy esze. Úgy is hívják, hogy Esze. Idősebb Esze Tamás – nevet. – Vele találkoztam hazafelé utamon. Ő beszélt falujáról, amelyből a németesek elűzték a jó Istvándi András prédikátort. Így most nincsen lelkészük. Elkélne nekik egy. Egy éppen olyan, mint...

Özvegy Kisdeákné már tudja a választ, s kimondja:

– Te, fiam! Te!

Ekkor Kisdeák Máté oskolamester Bolyky Erzsikére néz:

– És te, Erzsikém? Te hogyan döntöttél?

Bolyky Erzsike előbb lehajtja fejét, majd bátran felveti:

– A lelkésznek asszony is kell. Jó hites társ. Tudod ezt-é... – felnevet –, lelkész uram!

Kisdeák Máté kihúzza magát:

– Azért előbb válasszanak meg. Vagy azok a tarpaiak, vagy... ha ők nem, akkor mások. Én bízom önmagamban. És... – magához öleli a két nőt. Édesanyját és hitvesét. – Szeretlek titeket! S ott, Tarpán, talán valami új kezdődik majd...

Özvegy Kisdeákné mozdul:

– Menjünk!

Bolyky Erzsike:

– Menjünk! Én árva leány vagyok, hát... új családommal kell mennem.

Kisdeák a nőkre szól:

– Semmit ne pakoljatok, csak egy kis élelemtartalékot.

– Fiam! Nekünk élelemtartalék?

Az oskolamester édesanyjára néz. Aztán megfogja a gyertyát és felfogja a kenyeret.

– Akkor menjünk máris! Mert a hitet, a fényt valakinek mindig vinnie kell! Vinnie, tovább. És élni mindig a magyarnak a hitért és nemzetért!

Megírta – megírja – csak írja

Megírta a nagyregényt! Nem kellett senkinek.

Aztán írt egy kisebbet.

Avval is ugyanaz lett a helyzet.

Meg sem nézte senki az írását.

Öt nézték meg!

Vele volt a baj! A nagyon baj.

Ötvenéves.

Kétszer annyi súlyú.

S évei, ahogyan a kilói száma, egyre növegetnek. Meg hozzá írásai darabszámai, amelyek még mindig nem kellenek senkinek. Csak azért sem! Hiszen ahogy vénül, úgy csúnyul, ezért egyre több lett vele a baj.

A kiadók szerint.

Tehát vele van probléma! Egy szépség-kultikus univerzumban.

Ahol persze ocsmányságokat is lehet írni – csak éppen a szépeknek. Vagy

nagyoknak, illetőleg a szépeknek és nagyoknak kikiáltottaknak. Meg, természetesen, a gazdagoknak. Akik bármilyenek lehetnek máskülönben, mégis örök fiatalnak tartottak, szépek, okosak, nagyszerűek, csak mert ők a gazdagok.

Elnézést: nem gazdag-ellenes kirohanás volt ez.

Egyszerűn: irigy!

Ő nem volt az. Se nem irigy, se nem pénzes, hanem csak túlsúlyos. Mint mondtuk. De ettől még nem fogyott le. Férfi volt, kopaszodó, szemüveges, csak egy kicsit vaksi, mégis nagyon reménykedő.

Amúgy félénk.

De hódítani akart.

A... könyveivel!

Mert volt egy álma. És erre tette fel életét.

Ezért nekikezdett, nap, mint nap annak, mint eddig.

Amiért kell.

Hiszi, neki kell, bármit is mondjanak.

Nekikezdett a nagy vállalkozásnak. A Föld legnagyobb kalandjának.

Az...

Életnek.

Újból. A percért, és benne a reményért mindig megküzdve.

*

Nagy dilemma – számára a legnagyobb!

Miképpen kezdje?

Kizárólag azért, mert már mindjárt befejezi.

Az életet, amelyet előbb-utóbb be kell fejezni. Valahogy. Nem akart öngyilkos lenni. Minden baj és csaló-

dásözön ellenére élni kívánt. Csak hát van az a fránya s könyörtelen biológia. Aki születik, az él, és aki él, az meghal. Viszont őt még mindig a kezdés foglalkoztatta. Nem a biológiai életkezdés, hanem a számára ennél sokkalta fontosabb kezdés.

Amit nem tudott megoldani. Pedig már... Bele sem mert gondolni — mégis bele kellett gondolni! —, már biztosan kevesebb van neki hátra, mint ami mögötte maradt. És ha eddig nem ért el semmit, ha még csak a pályát elkezdni sem tudta, akkor...

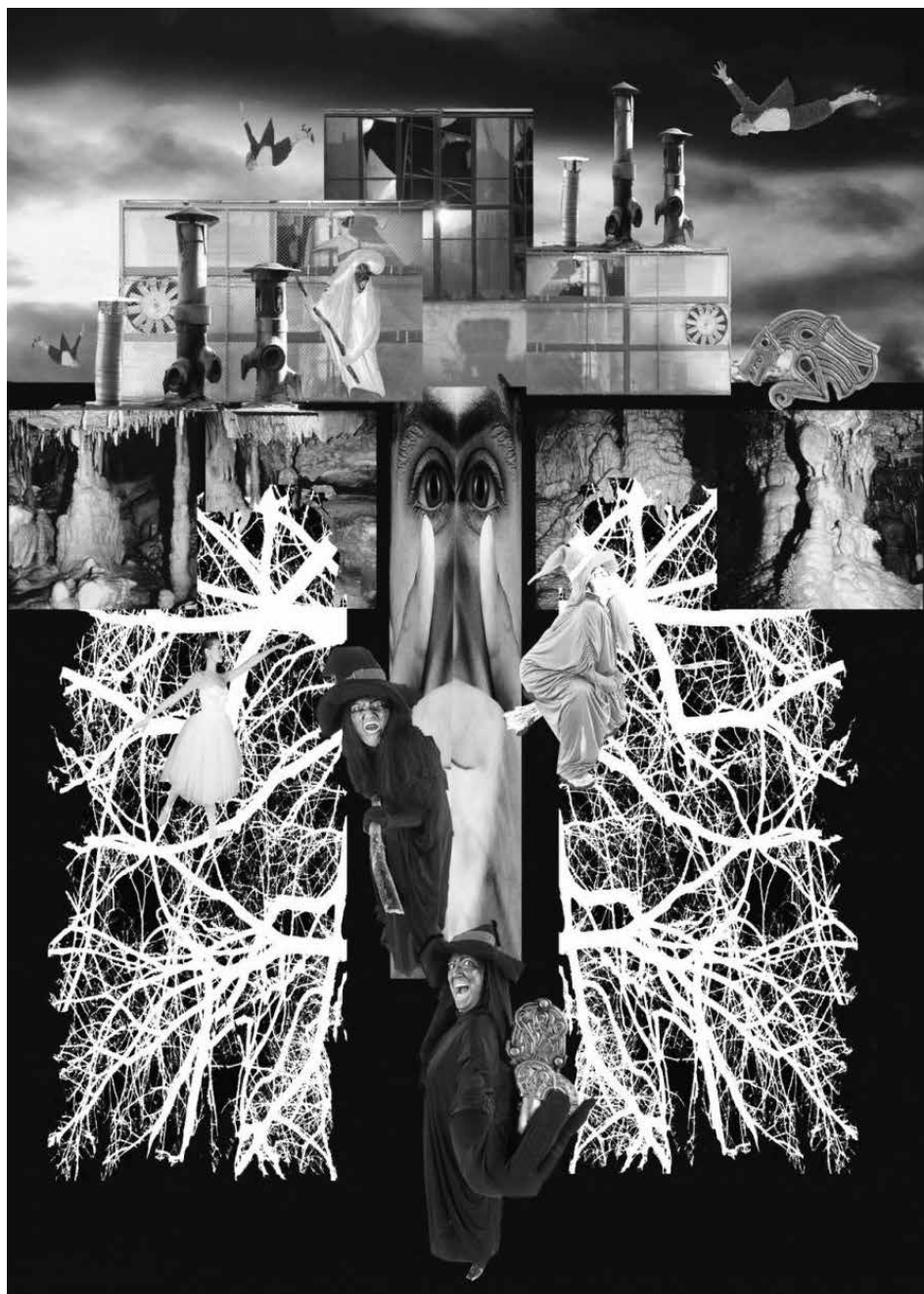
Bizony! Akkor miben reménykedik?

Miben reménykedhet?

Önmagában!

Tegnap, ma és holnap:

CSAK-AZÉRT-IS!

Vitéz Bátor 3.